

BOLALAR ADABIYOTIDA XALQ OG'ZAKI IJODINING O'RNI**F.B.Umarova**

O'zbekiston – Finlandiya pedagogika instituti o'qituvchisi

O.Baratova

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15332830>**ARTICLE INFO**

Qabul qilindi: 20-Aprel 2025 yil

Ma'qullandi: 25- Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 30- Aprel 2025 yil

KEY WORDS

bolalar adabiyoti, xalq og'zaki ijodi, ertaklar, topishmoqlar, maqollar, tarbiya, nutq rivoji, milliy qadriyatlar, ijodiy tafakkur, og'zaki ijodiy meros.

ABSTRACT

Ushbu maqolada bolalar adabiyotida xalq og'zaki ijodining o'rni yoritilgan. Xususan, ertaklar, topishmoqlar, maqollar va afsonalarning bolalar tarbiyasidagi, ularning tafakkurini, nutqini va axloqiy qarashlarini shakllantirishdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, xalq og'zaki ijodining milliy qadriyatlarini yosh avlodga yetkazishdagi ahamiyati ham ko'rsatib berilgan.

Bolalar adabiyoti har bir xalqning madaniy hayotida alohida o'rin egallaydi. Bu yo'nalish nafaqat bolalarning estetik didi va ijodiy tafakkurini shakllantirishga xizmat qiladi, balki ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xalq og'zaki ijodi esa bolalar adabiyotining eng qadimiy va eng boy qatlamidir. Ertaklar, afsonalar, topishmoq, maqol va matallar asrlar davomida xalqimizning donishmandligi, orzu-umidlari va hayotiy tajribasini o'zida aks ettirib, avloddan-avlodga o'tib kelmoqda. Ayniqsa, yosh avlod ongida ezgulik, mehnatsevarlik, halollik kabi tushunchalarni shakllantirishda xalq og'zaki ijodining o'rni beqiyosdir. Ushbu maqolada xalq og'zaki ijodining bolalar adabiyotidagi o'rni, uning tarbiyaviy va estetik funksiyalari yoritiladi. Bolalar adabiyoti — yosh avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi, dunyoqarashi va estetik didini shakllantirishda muhim vositadir. Bu adabiyotning negizida esa xalq og'zaki ijodining beqiyos xazinasi yotadi. Asrlar davomida xalq tomonidan yaratilgan ertaklar, afsonalar, dostonlar, topishmoq va maqollar bolalar tafakkurini boyitib kelgan. Ular og'zaki shaklda avloddan-avlodga o'tgan va bolalarning tarbiyasi, axloqi hamda nutqining shakllanishida asosiy manba bo'lib xizmat qilgan.

Xalq og'zaki ijodi — bu xalqning donishmandligi, tajribasi, orzu-umidlari va ezgu niyatlarining ifodasidir. Ularning asosiy xususiyati — hayotiylik, soddalik va ibratga boyligidir. Aynan shu jihatlar sababli og'zaki ijod mahsulotlari bolalar uchun nihoyatda ta'sirchan va qulay o'quv manbasi sanaladi. Avvalo, ertaklar haqida to'xtaladigan bo'lsak, ular bolaning tasavvurini kengaytirish, hayotni yaxshilik va yomonlik nuqtai nazaridan ko'rishiga yordam beradi. Masalan, "Zumrad va Qimmat", "Boy ila Gado", "Tilla baliqcha" kabi ertaklarda doimo ezgulik yomonlik ustidan g'alaba qozonadi. Bu esa bolani yaxshilikka intilishga, adolatli bo'lishga undaydi. Topishmoq va maqollar esa bolaning tafakkurini rivojlantiradi, fikrlashga, solishtirishga, tahlil qilishga o'rgatadi. "Qizil qoshiq og'ziga qarab yuradi" yoki "Til qizil, ammo bosh kesadi" kabi maqollar o'zida teran ma'no ifodalab, bolani donolik sari yetaklaydi.

Topishmoqlar orqali esa bolaning kuzatuvchanligi, tafsilotlarga e'tibori va mantiqiy fikrlashi mustahkamlanadi.

Xalq og'zaki ijodining yana bir muhim jihati — u milliy o'zlikni anglash, madaniyatimiz va urf-odatlarimizni o'rganishda muhim vositadir. Bolalar bu asarlar orqali o'z ajdodlari yashagan hayot, qadriyatlar, odob-axloq me'yorlari bilan tanishadi. Bu esa ularning milliy g'ururini va Vatanni sevishtiruvchi tuyg'usini shakllantiradi. Bugungi kunda zamonaviy bolalar adabiyotida xalq og'zaki ijodi an'analarini davom ettirish, ularni zamon ruhiga moslab bayon etish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Adiblarimiz xalq ertaklari asosida yangi asarlar yaratib, ular orqali yosh avlodga boy ma'naviyatni yetkazishga harakat qilmoqdalar.

Metodologik yondashuvda quyidagi asosiy yo'nalishlar e'tiborga olinadi:

1. Adabiy-nazariy yondashuv - bu yondashuv orqali xalq og'zaki ijodi janrlarining badiiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Ertaklar, afsonalar, topishmoqlar va maqollar bolalar adabiyotida qanday badiiy vositalar bilan ishlatilishi, ularning obrazlilik, syujet va kompozitsion qurilishi nuqtai nazaridan o'rganiladi. Shuningdek, ularning xalq estetikasi va didini shakllantirishdagi roli baholanadi.

2. Pedagogik-psixologik yondashuv - bu yo'nalishda xalq og'zaki ijodi asarlarining bolalar shaxsiyatini shakllantirishga ta'siri, ularning nutq rivoji, mantiqiy fikrlashi, ijodiy tafakkuri va axloqiy qarashlarini rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Masalan, ertaklar bolalarda empatiya va adolat tuyg'usini kuchaytirsa, topishmoqlar fikrlash tezligi va kuzatuvchanlikni rivojlantiradi.

3. Tarixiy-madaniy yondashuv - bu yondashuv xalq og'zaki ijodining tarixiy ildizlari va ularning bolalar adabiyotidagi aksini o'rganadi. Bu yerda xalq og'zaki ijodiyoti — madaniy meros sifatida baholanadi va uni bolalar adabiyotida saqlab qolish, zamonaviy adabiyotga integratsiya qilish masalalari o'rganiladi.

4. Komparativ (taqqoslovij) yondashuv- turli xalqlarning og'zaki ijodi namunalarini bir-biri bilan taqqoslab o'rganish orqali o'zbek xalq og'zaki ijodining o'ziga xos jihatlari, o'xshashlik va farqlari aniqlanadi. Bu yondashuv orqali milliy adabiyotning jahon adabiyoti kontekstidagi o'rni baholanadi.

5. Amaliy-metodik yondashuv- bu yondashuv xalq og'zaki ijodi namunalarining maktabgacha va maktab yoshidagi bolalarga o'qitilish metodikasini, ularni o'quv jarayoniga integratsiyalash usullarini qamrab oladi. Darslarda, tarbiyaviy ishlar va darsdan tashqari mashg'ulotlarda bu asarlardan qanday samarali foydalanish mumkinligi o'rganiladi.

Xalq og'zaki ijodi bolalar adabiyotining ajralmas va boy manbaidir. Asrlar davomida xalqimiz yaratgan ertaklar, topishmoqlar, maqollar, afsonalar bolalar dunyoqarashini kengaytirib, ularning axloqiy, estetik va intellektual rivojiga xizmat qilib kelmoqda. Bu asarlar orqali bolalar ezgulik va yomonlikni ajrata boshlaydi, mehnatsevarlik, halollik, odob-axloq kabi fazilatlarini anglaydi va o'zlashtiradi. Xalq og'zaki ijodi nafaqat bolalar adabiyotining shakllanishiga asos bo'lgan, balki bugungi zamonaviy asarlar uchun ham ilhom manbai bo'lib qolmoqda. Uni o'rganish, saqlash va yangicha talqinda bolalarga yetkazish — madaniy merosimizni asrash va kelajak avlodni barkamol inson etib tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. Shu bois xalq og'zaki ijodini bolalar adabiyotiga keng jalb etish, uni ta'lim va tarbiya jarayonida samarali qo'llash zamonaviy adabiyotshunoslik va pedagogika oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva Z. — Bolalar adabiyoti. Toshkent: O'qituvchi, 2010.
2. G'aniyeva N. — Xalq og'zaki ijodi. Toshkent: Fan, 2008.
3. Karimov A. — O'zbek xalq ertaklari poetikasi. Toshkent: Fan, 2014.
4. Qurbonov A. — O'zbek bolalar adabiyoti tarixi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2005.
5. Hojiahmedov S. — Pedagogik texnologiyalar va bolalar tarbiyasi. Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2017.
6. Rasulov B. — Xalq og'zaki ijodining janrlari. Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2011.
7. Xo'jayev N. — O'zbek xalq ertaklari — tarbiya manbai. // Ma'naviyat, 2016, №4.
8. Sharipova M. — Adabiyot va bolalar tarbiyasi. Toshkent: O'qituvchi, 2013.
9. "O'zbek xalq ertaklari" — To'plam. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 2007.
10. "Bolalar uchun maqollar va topishmoqlar" — To'plam. Toshkent: Cho'lpon, 2015.

